YMPÄRISTÖSUUNNITTELU
ENVIRO

SÖDERKULLAN KARTANON ASEMAKAAVA-ALUEEN LUONTOSELVITYS

Marko Vauhkonen

12.11.2018

SÖDERKULLAN KARTANON ASEMAKAAVA-ALUEEN LUONTOSELVITYS

Sisällys

1 Johdanto 3
2 Aineisto ja menetelmät 3
3 Tulokset 7
3.1 Luonnonolojen yleiskuvaus 7
3.2 Pesimälinnusto 14
3.3 Lepakot 17
3.4 Liito-orava ja kirjoverkkoperhonen 19
3.5 Arvokkaat luontotyypit ja -kohteet 19
4 Yhteenveto ja suositukset 22
5 Lähteet ja kirjallisuus 23

Kansi: Peltoalue ja Glamarsintien eteläpää Söderkullan kartanon kaakkoispuolella.

Ilmakuvat ja pohjakartat © Maanmittauslaitos.

Valokuvat © Marko Vauhkonen.

1 JOHDANTO

Sipoon kunta laatii Söderkullan kartanon alueelle asemakaavaa. Alue sisältyy Sibbesborgin osayleiskaava-alueeseen, jonka luonnonoloja on aiemmin selvitetty yleiskaavatarkkuudella (Maa ja Vesi 2002, Vauhkonen 2016a, b). Sipoon kunta tilasi Söderkullan kartanon asemakaavaa varten tarkennetun luontoselvityksen Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:ltä keväällä 2018. Toimeksianto käsitti pesimälinnuston, kirjoverkkoperhosen, lepakoiden sekä kasvillisuuden ja arvokkaiden luontokohteiden inventoimisen. Työn on tehnyt biologi, FM Marko Vauhkonen.

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Selvitysalueena oli kuvassa 1 esitetty asemakaava-alue, jonka pinta-ala on 76,2 hehtaaria. Alue sijaitsee Söderkullantien ja Sipoonjoen välissä. Kohteella on rakennetun kartanoympäristön lisäksi runsaasti peltoja sekä niihin rajoittuvia metsiköitä. Asemakaava-alueen itäpäässä on kallioista metsäaluetta ja joitakin omakotitaloja.

Aiemmassa osayleiskaavatasoisessa luontoselvityksessä (Maa ja Vesi 2002) on rajattu selvitysalueelta yksi arvokas luontokohde, Glamarsin lehtoalue. Vuoden 2016 viitasammakkoselvityksessä (Vauhkonen 2016a) ei tehty lajista havaintoja Söderkullan kartanon asemakaava-alueelta. Saman vuoden yleiskaavatasoisessa pesimälinnustoselvityksessä (Vauhkonen 2016b) tehtiin havaintoja useista huomionarvoisista lajeista (ks. lähemmin alaluku 3.2).

Työtä varten oli käytettävissä myös METSO-kohteiden inventointiraportti (Luontotieto Keiron Oy 2012). Siinä on rajattu kolme luontoarvoiltaan merkittävää metsäkuviota Glamarsin alueelta.

Söderkullan kartanon alueen aiempia luontotietoja täydennettiin huhti–elokuussa 2018 asemakaavatarkkuudella tehdyillä selvityksillä, joissa sovellettiin mm. Södermanin (2003) ohjeita. Maastotöissä käytettiin GPS-paikanninta (Garmin 62s), jolla luontokohteet ja lajien havaintopaikat voitiin paikantaa riittävällä tarkkuudella.

Pesimälinnusto

Pesimälinnustoselvityksen tavoitteena oli selvittää ns. huomionarvoisten lajien (ks. jäljempänä) ja pesivälle linnustolle tärkeiden kohteiden esiintyminen asemakaava-alueella. Yleisten lintujen parimääriä tai reviirien sijaintia ei pyritty selvittämään. Inventoinnissa sovellettiin lintujen reviirikäyttäytymiseen perustuvaa kartoituslaskentamenetelmää (Koskimies & Väisänen 1988), jossa alue kierretään jalkaisin huolellisesti läpi ja havaitut linnut merkitään karttapohjalle. Laskennat tehtiin varhain aamulla, jolloin pesimäpaikoillaan oleskelevat linnut ovat parhaiten havaittavissa (laulu yms.).

Piha-alueet jätettiin laskentojen ulkopuolelle. Viljelykäytössä olevia peltoja havainnoitiin reunoilta kiikaroimalla ja lintuja kuuntelemalla. Muu alue kuljettiin läpi niin, että mikään kohta ei jäänyt noin 50 metriä kauemmaksi kulkureitistä. Kaikki

laskentakierrokset tehtiin lintujen havaitsemisen kannalta hyvässä säässä (poutaa, tyyntä tai heikkoa tuulta). Laskentapäivät olivat 11.5., 28.5. ja 15.6.2018.

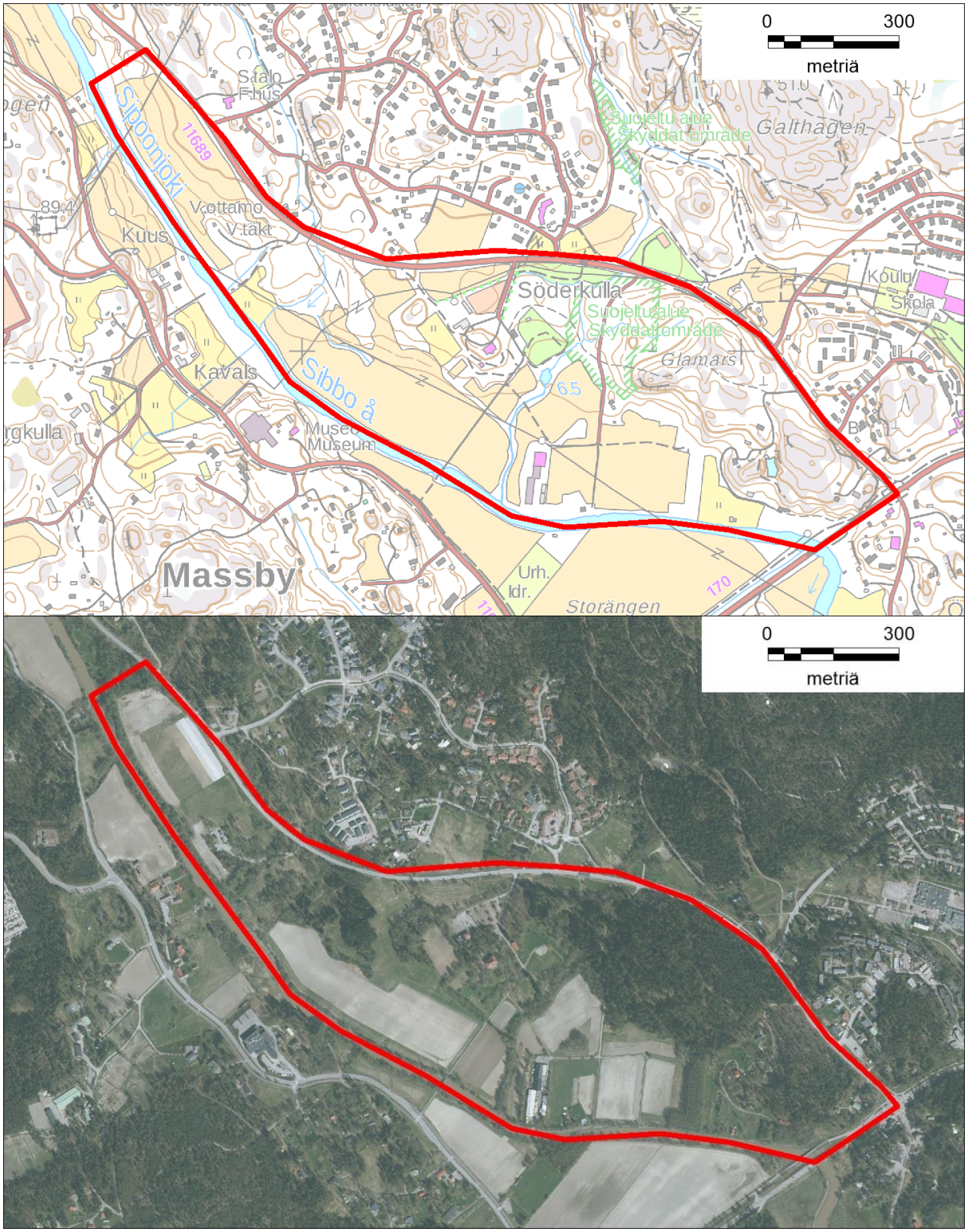

Kuva 1. Söderkullan kartanon asemakaava-alue (punainen rajaus) lähiympäristöineen kartta- ja ilmakuvapohjalla.

Söderkullan kartanon alueen pesimälinnustoa on selvitetty yleiskaavatarkkuudella vuonna 2016 (Vauhkonen 2016b) ja asemakaavatarkkuudella vuonna 2018, joten linnustosta saatua kuvaa voidaan pitää varsin luotettavana. Laskennoissa on kiinnitetty erityistä huomiota seuraaviin huomionarvoisiin lintulajeihin:

- erityisesti suojeltavat ja muut uhanalaiset lajit
- alueellisesti uhanalaiset lajit
- silmälläpidettävät lajit
- lintudirektiivin liitteen I lajit
- tikat lukuun ottamatta yleistä käpytikkaa
- petolinnut
- merkittävien elinympäristöjen, esim. lehtojen ja vanhojen metsien, ilmentäjälajit.

Liito-orava

Liito-oravaselvityksen maastotyöt tehtiin 28.4.2018 ympäristöhallinnon ohjeiden (Sierla ym. 2004, Nieminen & Ahola 2017) mukaisesti. Liito-oravan jätöksiä etsittiin metsäalueilta liito-oravalle sopivien pesä-, suoja- ja ruokailupuiden tyviltä. Näitä ovat mm. kolopuut ja kookkaat kuuset sekä lehtipuut, etenkin haavat ja lepät. Mahdolliset jätöslöydöt paikannetaan GPS-laitteella (Garmin 62s).

Liito-oravan asuttamilta metsäalueilta etsitään lajin pesäpuita (kolopuut, risupesät), jotka lähiympäristöineen ovat liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Elinpiirien ydinalueet rajataan kartalle jätöshavaintojen, puuston rakenteen ja mahdollisten pesäpuiden perusteella. Lisäksi tarkastellaan liito-oravan käyttämiä tai lajille mahdollisia puustoisia kulkuyhteyksiä ympäröiville metsäalueille.

Lepakot

Maastotöiden tavoitteena oli selvittää alueen lepakkolajisto sekä mahdolliset lepakoille tärkeät saalistusalueet ja niille johtavat kulkureitit. Kartoituksessa noudatettiin Suomen Lepakkotieteellisen yhdistyksen (2012) suosituksia.

Lepakot ovat Suomen oloissa aktiivisia tavallisesti toukokuusta syys–lokakuuhun. Ne käyttävät mm. ruokailuun eri alueita kesän eri vaiheissa, minkä vuoksi lepakkokartoitus tulee toistaa alku-, keski- ja loppukesällä. Lepakkoselvitys tehtiin Söderkullan kartanon alueella kesä–elokuussa 2018 kolmena yönä (3.–4.6., 15.–16.7. ja 13.–14.8.). Kaikilla käyntikerroilla yö oli tyyni tai enintään heikkotuulinen, poutainen ja melko lämmin (lämpötila yli +10 °C).

Selvitys tehtiin kulkemalla yöaikaan koko alueen (pl. yksityiset piha-alueet, pellot yms.) kattavaa kartoitusreittiä pitkin. Reitillä liikuttiin rauhallisesti ja kuunneltiin samalla lepakoiden ääniä kannettavan ultraääni-ilmaisimen eli lepakkodetektorin (Pettersson D240x) avulla. Laitteella voidaan havaita lepakoiden päästämät korkeataajuiset kaikuluotausäänet, joita lepakot pitävät lentäessään. Lepakkohavainnot kirjattiin ylös ja paikannettiin. Selvityksessä käytetiin tallenninta, jolla lepakoiden ääniä voidaan tallentaa muistikortille myöhempää analyysiä tai määrityksen varmistamista varten.

Todetut lepakoiden käyttämät alueet luokiteltiin ja arvotettiin Suomen Lepakkotieteellisen yhdistyksen (2012) ohjeen mukaisesti (luokat I–III).

Kirjoverkkoperhonen

Kirjoverkkoperhosen esiintymistä voidaan selvittää lajin lentokautena kesäkuussa sekä loppukesällä–alkusykysyllä etsimällä maitikkakasvustoista toukkien kutomia seittipesiä (Nieminen & Ahola 2017, Sierla ym. 2004). Ensimmäinen selvityskäynti tehtiin 15.6.2018. Aikuisia yksilöitä etsittiin ja havainnoitiin metsäkuvioiden reunaosissa ja kallioalueilla, joissa lajin esiintyminen on todennäköisintä. Sää oli selvitysajankohtana aurinkoinen ja heikkotuulinen. Toinen käynti tehtiin 31.8.2018, jolloin keskityttiin toukkapesien etsintään aiemmin todetuilla maitikoita kasvavilla paikoilla. Molemmilla käynneillä mahdolliset havainnot kirjattiin ylös ja paikannettiin.

Muut lajit

Söderkullan kartanon asemakaava-alue sisältyi vuonna 2016 tehtyyn yleiskaava-tasoiseen viitasammakkoselvitykseen (Vauhkonen 2016a). Lajia ei tuolloin tavattu ja alueella on vain vähän sille sopivia elinympäristöjä, joten täydentävää selvitystä ei arvioitu tarpeelliseksi. Selvitysalueella ei ole luontodirektiivin liitteessä IV(a) mainituille sudenkorennoille hyvin soveltuvia elinympäristöjä.

Kasvillisuus ja arvokkaat luontokohteet

Asemakaava-alueen kasvillisuutta inventoitiin 7.8.2018, jolloin koko alue kierrettiin kattavasti piha-alueita ja peltoja lukuun ottamatta. Selvitykseen kuului kasvillisuuteen ja muihin luonnonoloihin pohjautuva osa-aluejako sekä erityiskohteiden inventointi. Osa-alueilta kirjattiin muistiin luonnonolojen yleiskuvaus, runsaimmat kasvilajit ja mahdolliset huomionarvoiset lajit. Tarkemmat inventoinnit keskitettiin luonnonoloiltaan edustavilta vaikuttaville kohteille.

Maastokäynnillä huomioon otettuja arvokkaita luontokohteita ovat

- metsälain 10 §:n, luonnonsuojelulain 29 §:n ja vesilain 2 luvun 11 §:n mukaiset elinympäristöt tai luontotyypit
- uhanalaiset luontotyypit (Raunio 2008a, b)
- METSO-ohjelman kriteerit täyttävät kohteet (Syrjänen ym. 2016)
- Uudellamaalla arvokkaiksi luokiteltavat luonnonympäristöt (Salminen & Aalto 2012)
- uhanalaisten, silmälläpidettävien, alueellisesti uhanalaisten sekä rauhoitettujen putkilokasvilajien esiintymät.

Todetut arvokkaat luontotyypit tai -kohteet rajattiin kartalle. Niiden kasvillisuudesta sekä muista yleispiirteistä ja mahdollisista erityispiirteistä kirjoitettiin sanallinen yleiskuvaus.

3 TULOKSET

3.1 Luonnonolojen yleiskuvaus

Söderkullan kartanon selvitysalue jaettiin luonnonolojen ja maankäytön perusteella kuuteen osa-alueeseen. Seuraavissa kappaleissa kuvataan näiden alueiden luonnonoloja ja kasvillisuutta. Osa-aluejako ilmenee kuvasta 2.

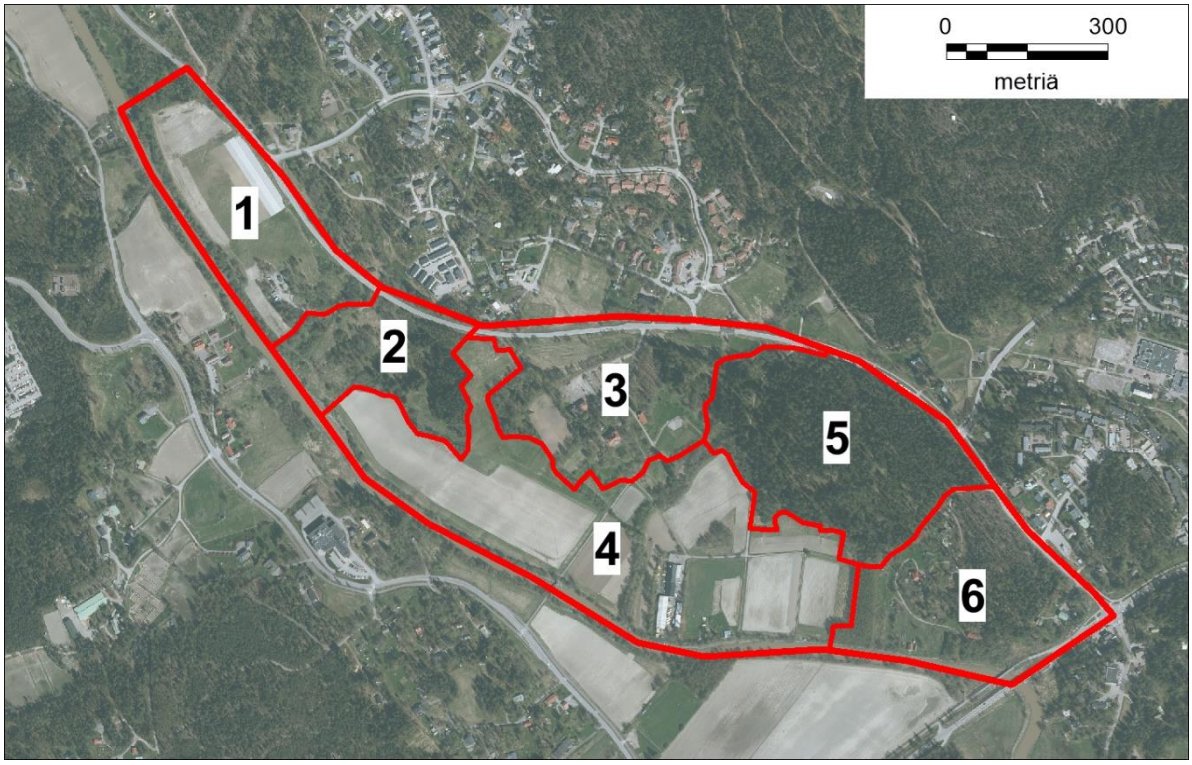

Kuva 2. Söderkullan kartanon asemakaava-alueen osa-alueet 1–6.

Osa-alue 1

Osa-alueen pohjoispäässä on vanha, käytöstä poistunut ja jyrkkärinteinen maa-ainesten ottoalue, jonka pohja on metsittynyt. Rinteillä kasvaa järeitä mäntyjä ja pari kuusta sekä nuorempaa koivua, pihlajaa, raitaa, tuomea ja harmaaleppää sekä tammen ja vaahteran taimia. Pensaskerroksessa tavataan lisäksi mm. taikinamarjaa ja vadelmaa. Muuttuneeseen, mutta lehtomaiseen aluskasvillisuuteen kuuluvat ahomansikka, maitohorsma, käenkaali, kielo, mustikka, kivikkoalvejuuri, lehtonurmikka ja vuohenputki.

Entisen ottoalueen ja joen välissä on aikoinaan maatalouskäytössä ollutta aluetta, joka on metsittynyt (kuva 3). Alueella on vielä laajempia puoliavoimia kohtia, joissa vallitsevat nokkonen, vadelma ja maitohorsma. Puustoisemmilla osilla kasvaa nuorehkoa harmaaleppää, tuomea, raitaa, pihlajaa ja vaahteraa sekä lähempänä rantaa myös koivua ja haapaa. Lahopuuta on paikoin niukasti. Pensaista mainittakoon terttuselja ja punaherukka. Kenttäkerroksessa tavataan mm. koiranputkea,

rönsyleinikkiä, kyläkellukkaa, nokkosta, vuohenputkea, ahomansikkaa, kultapiiskua, karhunputkea, hiirenvirnaa ja maitohorsmaa. Metsä jatkuu samantapaisena kapeana vyöhykkeenä Sipoonjoen rannalla. Paikoin tavataan kosteampien rantametsien tai lehtojen lajistoa, mm. mesiangervoa, metsäkortetta ja saniaisia.

Kuva 3. Metsittynyttä entistä peltoa osa-alueella 1.

Osa-alueen keskiosa on peltoa. Sen reunoilla, varsinkin itä- ja pohjoisreunoilla, on paikoin ketolajistoa noin 0,5–1 metrin levyisellä kaistaleella. Tavattavia lajeja ovat mm. huopakeltano, mäkitervakko, ahopukinjuuri, piennarmatara, isomaksaruoho ja ahdekaunokki. Söderkullantien varrella on tavanomaista piennarkasvillisuutta: mm. hiirenvirnaa, hevonhierakkaa, vadelmaa, peltokortetta, juolavehnää, nokkosta, hietakastikkaa, koiranheinää, pelto-ohdaketta, pujoa, maitohorsmaa, apiloita jne.

Osa-alueen eteläpäässä on vedenottamo piha-alueineen. Sen ympäristössä on pieniä metsäkuvioita: Söderkullantien reunalla kasvaa kookasta koivikkoa, jossa on sekapuuna muutama kuusi ja mänty sekä nuorempaa pihlajaa, vaahteraa, raitaa, tuomea, haapaa ja harmaaleppää. Aluskasvillisuutena on mm. metsäapilaa, hiirenvirnaa, koiranheinää, vadelmaa, karhunputkea, kultapiiskua, vuohenputkea, kyläkellukkaa, lehtonurmikkaa, kevättähtimöä, koiranputkea, metsäorvokkia ja maitohorsmaa.

Vedenottamolle johtavan tien ja joen välissä kasvaa nuorta lehtipuustoa (harmaaleppä, raita, koivu, tuomi, vaahtera). Kaivamisen tuloksena syntyneissä kosteissa

painanteissa ja ojan varrella tavataan mm. mesiangervoa, hiirenporrasta, metsäkortetta, punakoisoa, kurjenjalkaa ja rönsyleinikkiä. Muuhun lajistoon kuuluvat kivikkoalvejuuri, nokkonen, karhun- ja koiranputki, kyläkellukka, jänönsalaatti ja linnunkaali.

Osa-alue 2

Pääosa alueesta on hylättyä, pensoittuvaa tai metsittyvää maatalousmaata (kuva 4). Avoimilla kohdilla vallitsevat pujo, pelto-ohdake, maitohorsma, monet heinälajit, pietaryrtti, apilat ja karhunputki. Paikoin vadelma ja maitohorsma ovat runsaita. Pajujen, lähinnä kiiltopajun, lisäksi alueella on harvakseltaan nuorta lehtipuustoa ja osa-alueen keskiosassa runsaammin koivua.

Kuva 4. Hylättyä entistä maatalousmaata osa-alueella 2.

Osa-alueen eteläpuoliseen peltoon rajoittuu pieni kuvio uudistuskypsää lehtomaisen kankaan sekametsää (kuusi, mänty, koivu). Puustossa on myös nuorta pihlajaa, raitaa ja vaahteraa. Kuviolla on muutamia maapuita ja sen halki virtaa oja. Aluskasvillisuus on niukkaa ja sen valtalaji on kielo. Muuhun kasvistoon kuuluvat mm. metsäalvejuuri, ahomansikka, vadelma, mustikka, nurmitädyke, metsälauha, rönsyleinikki ja metsäkorte. Ojan itäpuolella on puoliavoin kuvio, jossa on mahdollisesti sijainnut aikoinaan pihapiiri (jäänteenä mm. omenapuita). Kasvillisuutena on nokkosta, karhun- ja koiranputkea, hiiren- ja aitovirnaa, niittynätkelmää, ojakärsämöä, niitty- ja rönsyleinikkiä ja metsäkortetta.

Peruskarttaan merkityt voimajohdot on purettu osa-alueelta pois. Söderkullantien reunalla on pienialaisesti nuorta männikköä. Osa-alueen itäreunalla on metsäkuvio, joka on pinnanmuotojen ja nähtävissä olevien jälkien perusteella syntynyt kaivettuun painanteeseen. Nyt kuviolla kasvaa jo uudistuskypsä kuusikko, jossa on muutamia maapuita (kuva 5). Sekapuuna tavataan vähän koivua ja muutama mänty sekä vähän tuomea, vaahteraa ja pihlajaa. Pensaista esiintyy mm. taikinamarjaa, punaherukkaa, vadelmaa ja terttuseljaa. Kuviolla on autonromu.

Kuva 5. Kuusikkoa osa-alueen 2 kaivetussa painanteessa.

Aluskasvillisuus on valon vähäisyyden vuoksi melko niukkaa, mutta monilajista: jänönsalaatti, ahomansikka, mustakonnanmarja, hiirenporras, metsäalvejuuri, käenkaali, koiranputki, rönsyleinikki, kielo, oravanmarja ja kivikkoalvejuuri. Kasvisto on lehdoille ominaista, mutta kohdetta ei rajattu arvokkaaksi luontokohteeksi tai uhanalaiseksi luontotyypiksi johtuen muutoksista tai puutteista sen luonnontilassa ja edustavuudessa. Painanteen pohjalla on kahdessa paikassa pieni soistuman alku, joissa kasvaa mm. kurjenjalkaa, vesitatarta, harmaasaraa, juolasaraa, korpikaislaa, röyhyvihvilää, metsäkortetta ja nurmilauhaa.

Osa-alue 3

Osa-alueen muodostaa Söderkullan kartanon pihapiiri lähiympäristöineen (kuva 6). Rakennusten piha-alueita ei inventoitu lähemmin. Entiset pellot on osin muutettu leikattaviksi nurmikentiksi tai puistonurmikoiksi. Alueella on myös laajahko sorapintainen pysäköintikenttä. Sen pohjoisreunalla on koivurivi ja ojassa kasvusto isosorsimoa.

Kuva 6. Näkymä Söderkullan kartanon läheisyydestä.

Kuva 7. Rinnemetsää osa-alueen 3 länsireunalla.

Osa-alueen länsirajalla on pieni metsäinen mäki, jossa on rakennuksen jäänteet. Kuvion puustona on kookkaita mäntyjä ja koivuja sekä kuusia, vaahteroita, tuomia ja pihlajia (kuva 7). Länsiosassa pellon reunalla on runsaasti harmaaleppää. Kulttuurivaikutteisen lehtomaisen metsän kasvilajeja ovat vuohenputki, kivikko- ja metsäalvejuuri, lehtonurmikka, nokkonen, nurmirölli, koiranheinä, kielo, lillukka, nuokkuhelmikkä, kultapiisku ja kyläkellukka. Vanhoina viljelyjäänteinä esiintyy siperianhernepensasta ja pihasyreeniä. Luontaisista pensaista tavataan taikinamarjaa. Mahdollisesti istutuksista levinneitä ovat vuorijalava ja saarni.

Kartanolle johtavan tien itäreunalla on harvennettu puistokuvio, jossa kasvaa varttuvaa tammea ja koivua. Sen itäpuolella on iäkästä lehtomaisen kankaan kuusikkoa, joka rajautuu itäpuoliseen Glamarsin vaahterametsään (ks. alaluku 3.5). Kuusikon pohjoisreunalla kasvaa myös siperianpihtoja.

Osa-alue 4

Osa-alue on lähes kokonaan peltoa (kuva 8). Sipoonjoen rannalla on paikoin kapea vyöhyke lehtipensaikkoa tai nuorta lehtipuustoa. Aluskasvillisuus on seudulle tavanomaista, mm. mesiangervoa, vuohen- ja koiranputkea, metsäkortetta, nokkosta, ahomansikkaa, kyläkellukkaa jne.

Glamarsintien eteläpäässä on veneitä valmistavan ja myyvän Oy Marino Ab:n rakennukset. Niiden länsipuolella on oja, joka laskee Sipoonjokeen Söderkullan kartanon läheisestä lammesta. Ojan varrella kasvaa eri-ikäistä lehtipuustoa ja lammen läheisyyteen on istutettu hopeasalavia.

Kuva 8. Peltoa osa-alueella 4.

Osa-alue 5

Osa-alueen länsiosan muodostaa suojeltuna luontotyyppinä rajattu Glamarsin vaahterametsä (kuva 9; ks. tarkemmin alaluku 3.5). Osa-alueen itäpuolisko on kallioista metsämaastoa. Puusto on enimmäkseen uudistuskypsää ja kuusivaltaista. Sekapuuna tavataan mäntyä ja vähän koivua sekä niukasti haapaa. Lahopuuta on kohtalaisesti ja suuri osa alueesta täyttää METSO-ohjelman kriteerit (lähemmin alaluvussa 3.5). Kasvillisuus on tuoretta kangasmetsää, joka lähenee kallion lakiosassa paikoin kuivahkoa kangasta (kenttäkerroksessa mm. kanervaa). Aluskasvillisuus on tavanomaista, mm. mustikkaa, puolukkaa, metsälauhaa, kultapiiskua, kevätpiippoa ja metsäkastikkaa.

Osa-alueen lounaisosassa on yksi omakotitalo. Alueen itäosassa, Söderkullantien ja osa-alueen 6 taloille johtavan tien kulmauksessa, on pieni korpisoistuma. Sen puustossa on muutama tervaleppä.

Kuva 9. Glamarsin vaahterametsää osa-alueella 5.

Osa-alue 6

Pääosa tästä osa-alueesta on metsäistä kallioaluetta. Puusto on pääosin varttunutta tai uudistuskypsää männikköä. Aluskasvillisuus on karuille kallioille tavanomaista, varpu- ja heinävaltaista. Paikoin on pienialaisia sammal- ja jäkälävaltaisia kalliopaljastumia. Osa-alueen pohjoisosassa, Söderkullantien reunalla, on hiljattain harvennushakattu kuvio (kuva 10). Kallioalueen reunoilla on useita omakotitaloja.

Osa-alueen lounaisosassa on peltoon rajoittuva kuvio varttunutta koivikkoa. Aluskasvillisuus on kulttuurivaikutteista ja siihen kuuluu lähinnä entisille pelloille tyypillistä lajistoa (vuohenputki, maitohorsma, eri heinälajit jne.). Koivikkokuvion itäpuolella on entinen pelto, jolle on rakennettu talo. Sen itäpuolella on Sipoonjoen rannalla pieni kuvio lehtomaista sekametsää.

Kuva 10. Harvennettua kalliomännikköä osa-alueella 6.

3.2 Pesimälinnusto

Selvitysalueen pesimälinnustoon kuului vuonna 2018 kolmen laskentakerran perusteella 56 lintulajia (taulukko 1). Suurin osa alueella tavatuista lintulajeista on seudulla yleisiä (Solonen ym. 2010, Valkama ym. 2011). Metsälintujen lisäksi tavattiin pelloilla, rakennetuilla alueilla ja muissa kulttuuriympäristöissä pesiviä lajeja. Metsälinnuissa oli muutamia vanhoja metsiä tai lehtoja suosivia lajeja. Tikoista tavattiin käpytikka, käenpiika ja pikkutikka ja petolinnuista vain tuulihaukka. Sipoonjoen rannoilla pesii selvitysalueen kohdalla vain vähän vesilintuja; laskennoissa tavattiin sinisorsa ja telkkä.

Lintulaskennoissa todettiin kaksi uhanalaiseksi luokiteltua (Tiainen ym. 2016) lajia: pajusirkku ja viherpeippo. Molemmat lajit on luokiteltu Suomessa vaarantuneeksi (VU) pesimäkannan viimeaikaisen vähenemisen vuoksi. Viherpeippo pesii pihoilla, puistoalueilla ja peltojen reunametsissä. Sen reviirejä todettiin vuonna 2018 useita eri puolilla selvitysaluetta (ks. kuvat 11 ja 12). Pajusirkku pesii rantapen-

saikoissa ja ruovikoissa. Sen reviirejä todettiin kaksi Sipoonjoen rannalla. Silmälläpidettäväksi (NT) luokiteltu punavarpunen esiintyy lehdoissa ja esimerkiksi peltojen reunapensaikoissa. Sen reviirejä havaittiin alueella kolme (kuvat 11 ja 12).

Lintudirektiivin liitteen I lajeista todettiin alueella reviirillä pikkusieppo, joka on vaatelias vanhojen metsien, rehevien korpien tai lehtojen laji. Muihin huomionarvoisiin lintulajeihin voidaan lisäksi lukea mustapääkerttu, pikkutikka, satakieli ja sirittäjä (lehtojen lajeja), peukaloinen ja puukiipijä (vanhojen metsien lajeja) sekä käenpiika (vähälukuinen pihapiirien ja kulttuuriseutujen metsien laji). Huomionarvoisten lintulajien reviirit sijaitsevat melko hajallaan eri puolilla aluetta (kuvat 11 ja 12). Tulosten perusteella voidaan Glamarsin lehtoaluetta pitää linnustollisesti paikallisesti merkittävänä kohteena.

Taulukko 1. Söderkullan kartanon alueen lintulaskennoissa vuonna 2018 havaitut, pesimälinnustoon kuuluviksi tulkitut lajit. VU = vaarantuneeksi luokiteltu, NT = silmälläpidettäväksi luokiteltu (Tiainen ym. 2016) laji, dir = lintudirektiivin liitteen I laji.

fasaani	lehtokerttu	pikkuvarpunen	talitiainen
harakka	lehtokurppa	pikkutikka	tikli
harmaasieppo	leppälintu	punakylkirastas	tiltaltti
hemppo	metsäkirvinen	punarinta	telkkä
hernekerttu	metsäviklo	punavarpunen (NT)	tuulihaukka
hippiäinen	mustapääkerttu	puukiipijä	töyhtöhyyppä
keltasirkku	mustarastas	rantasipi	uuttukyyhky
kirjosieppo	niittykirvinen	rautiainen	varis
kiuru	pajulintu	ruokokerttunen	viherpeippo (VU)
kottarainen	pajusirkku (VU)	räkättirastas	vihervarpunen
kuusitiainen	peippo	satakieli	västäräkki
käenpiika	pensaskerttu	sepelkyyhky	
käki	pensastasku	sinisorsa	
käpytikka	peukaloinen	sinitiainen	
laulurastas	pikkusieppo (dir)	sirittäjä	

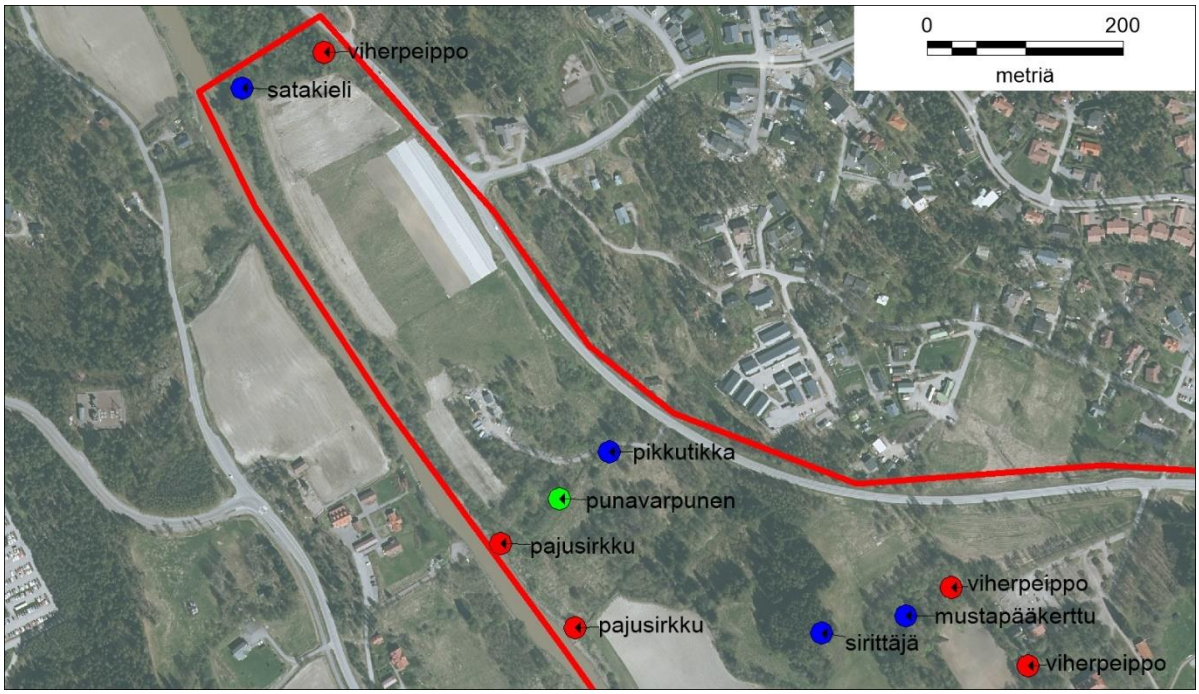

Kuva 11. Merkittävien lintulajien havaintopaikat selvitysalueen länsiosassa vuonna 2018. Uhanalaiseksi luokitellut lajit on merkitty punaisella ympyrällä, silmälläpidettävät vihreällä ja muut huomionarvoiset lajit sinisellä ympyrällä.

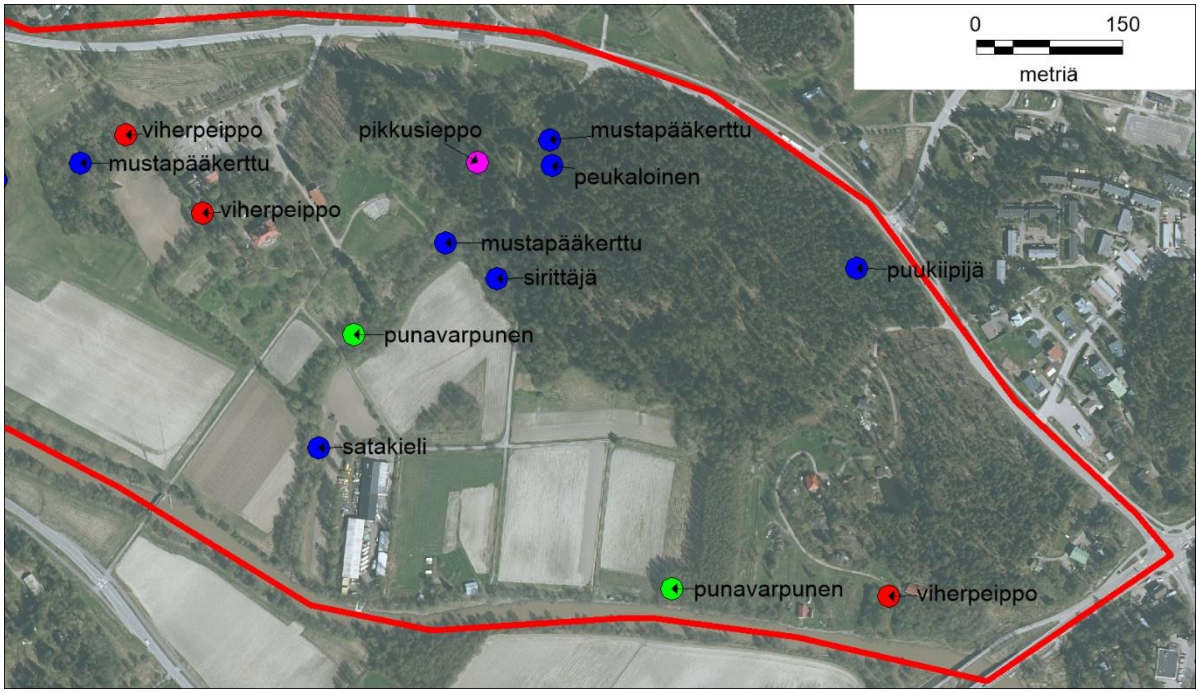

Kuva 12. Merkittävien lintulajien havaintopaikat selvitysalueen itäosassa vuonna 2018. Uhanalaiseksi luokitellut lajit on merkitty punaisella ympyrällä, silmälläpidettävät vihreällä, lintudirektiivin liitteen I lajit sinipunaisella ja muut huomionarvoiset lajit sinisellä ympyrällä.

3.3 Lepakot

Kesän 2018 selvityksessä tehtiin havaintoja pohjanlepakosta (11 kpl) ja viiksisiippalajista (7 kpl) sekä yksittäiset havainnot vesisiipasta ja korvayököstä. Kesäkuun maastokäynnillä havaintoja tehtiin yhdeksän, heinäkuun käynnillä seitsemän ja elokuun maastokäynnillä vain neljä. Lukumääristä on poistettu selvät päällekkäisyydet, ts. todennäköisesti samaa yksilöä koskeneet havainnot. Lepakkohavainnot painottuivat Glamarsin metsäalueelle; kaikki havaintopaikat ilmenevät kuvasta 13.

Pohjanlepakko on Suomen yleisin lepakkolaji. Se on sopeutumiskykyinen lepakko, joka pystyy muita lajeja paremmin hyödyntämään myös uusia, ihmisen muokkaamia ympäristöjä. Pohjanlepakot saalistavat usein avonaisemmassa ja monimuotoisemmassa ympäristössä kuin siipat. Metsäaukiot, peltojen tai hakkuualueiden reunat, kallioalueet, pihapiirit, puistot ja kapeat tiet ovat tavallisia pohjanlepakon saalistuspaikkoja.

Viiksisiippoja on Suomessa kaksi lajia: viiksisiippa ja isoviiksisiippa, jotka voidaan varmasti erottaa toisistaan vain anatomisten tuntomerkkien perusteella. Lajit käsitellään tässä työssä lajiparina viiksisiippalaji. Lajit esiintyvät usein rinnakkain samantyyppisillä alueilla. Näitä ovat puustoltaan varttuneet kuusivaltaiset metsät, joissa siipat liikkuvat mieluiten valaisemattomien polkujen, hiekkateiden ja suojaisten pihapiirien tuntumassa. Myös lehdot sekä muut rehevät ja kosteat ympäristöt ovat tyypillisiä viiksisiippojen saalistusalueita. Lajit ovat pohjanlepakkoa herkempiä muuttuvan maankäytön aiheuttamille valo- ja tuuliolosuhteiden muutoksille sekä suojaisten siirtymäreittien ja saalistusalueiden katoamiselle.

Vesisiippa on Suomen etelä- ja keskiosissa yleinen pienikokoinen lepakkolaji. Se saalistaa vesistöjen rannoilla lähellä veden pintaa lentäen; tosin vesisiipat saattavat usein poiketa myös rantametsiin tai rantaluhdille. Vesisiippoja voi havaita myös pihoilla tai puustoisilla alueilla, kun ne siirtyvät päiväpiilojen ja saalistusalueiden välillä.

Korvayökkö on meillä eteläinen laji, jota tavataan harvakseltaan erilaisissa kulttuuriympäristöissä. Sen tyypillisiä saalistusalueita ovat kaupunkien ja kartanoiden puistot, joissa kasvaa vanhaa ja kookasta lehtipuustoa. Korvayökkö on helppo tunnistaa muista lepakoistamme poikkeavan lentotavan vuoksi. Hämärässä voi nähdä myös sen suuret korvat, joista laji on saanut nimensä.

Söderkullan kartanon itäpuolella sijaitsevat puustoltaan vanhemmat ja osin rehevät metsäkuviot ovat lepakoiden kannalta merkittäviä saalistusalueita. Lähes kaikkien muiden metsiköiden puusto on lepakoiden kannalta liian nuorta ja/tai tiheää. Kesä 2018 oli tavanomaista lämpimämpi ja vähäsataisempi, mikä vähensi lepakoille soveltuvan hyönteisravinnon (mm. hyttyset) määrää metsissä ja etenkin kallioalueilla. Tämä on voinut vaikuttaa kartoituksen tuloksiin.

Selvityksessä ei todettu lepakoiden lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Tällaisia saattaa sijaita esimerkiksi alueella olevissa rakennuksissa, joiden inventoiminen ei sisältynyt tähän työhön. Tulosten perusteella rajattiin yksi luokan II lepakkoalue (kuva 13). Luokkaan II (ks. Suomen Lepakkotieteellinen yhdistys 2012) kuuluvat

tärkeät ruokailualueet tai siirtymäreitit. Kuvaan 13 on merkitty myös lepakoiden mahdollisesti käyttämiä kulkureittejä, joita ei ollut perusteita sijoittaa luokkaan II.

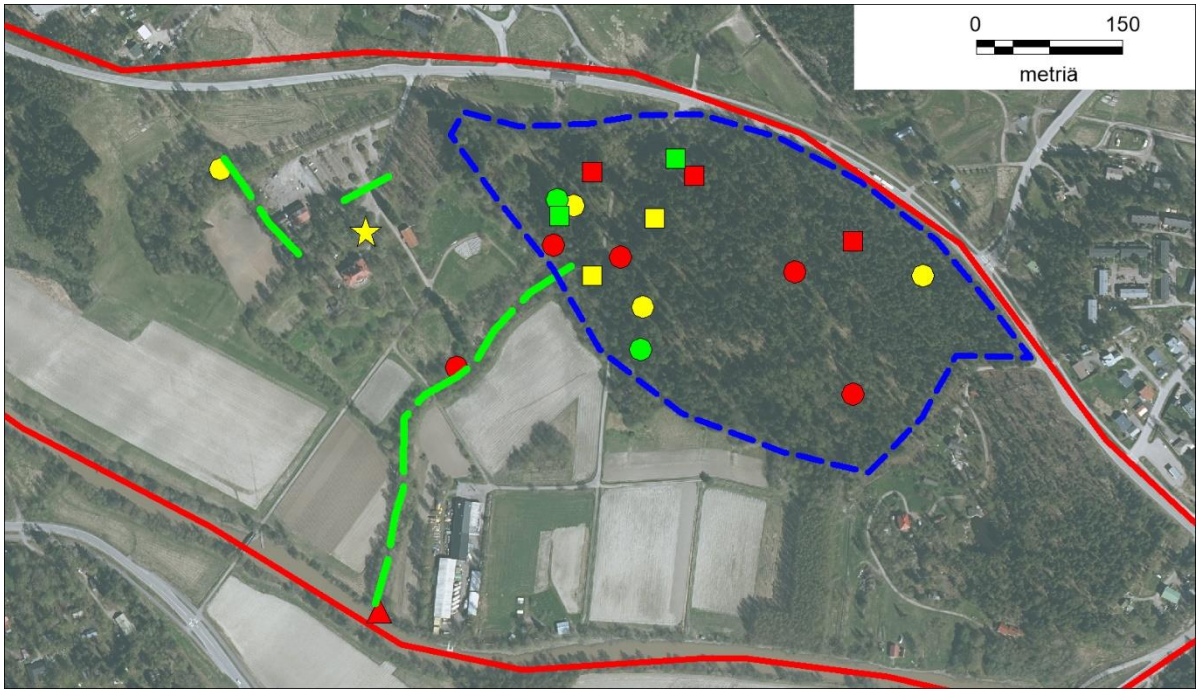

Kuva 13. Söderkullan kartanon alueen lepakkohavainnot kesällä 2018. Ympyrä = pohjanlepakko, neliö = viiksisiippalaji, kolmio = vesisiippa ja tähti = korvayökkö. Punainen = kesäkuun havainto, keltainen = heinäkuun havainto ja vihreä = elokuun havainto. Sinisellä katkoviivalla on rajattu luokan II lepakkoalue. Vihreillä katkoviivoilla on merkitty mahdolliset lepakoiden kannalta merkittävät siirtymäreitit.

Kuva 14. Söderkullan kartanon luoteispuolella sijaitseva suojaisa tie tai ajoura saattaa toimia lepakoiden siirtymäreittinä.

3.4 Liito-orava ja kirjoverkkoperhonen

Selvityksessä ei tehty havaintoja liito-oravan tai kirjoverkkoperhosen esiintymisestä. Söderkullan kartanon alueella on vain vähän liito-oravan elinympäristöksi sopivaa metsää ja lajin kanta on Sipoon seudulla hyvin harva. Kirjoverkkoperhoselle soveltuvaa elinympäristöä on jonkin verran mm. teiden ja metsiköiden reunoilla sekä selvitysalueen itäosan kallioalueella. Näillä paikoilla kasvaa kuitenkin niin vähän maitikoita, etteivät ne todennäköisesti sovellu lajin lisääntymisympäristöiksi.

3.5 Arvokkaat luontotyypit ja -kohteet

Asemakaava-alueella tai sen läheisyydessä ei sijaitse Natura 2000 -alueita, valtakunnallisten luonnonsuojeluohjelmien kohteita, luonnonsuojelualueita tai luonnonmuistomerkkejä. Alueella sijaitsee yksi suojeltu luontotyyppi, Glamarsin vaahterametsä (ks. jäljempänä).

Alueella ei ole muita kohteita, jotka täyttäisivät luonnonsuojelulain 29 §:n mukaisten suojeltujen luontotyyppien tai metsälain 10 §:n mukaisten arvokkaiden elinympäristöjen kriteerit tai olisivat vesilain 2 luvun 11 §:n tarkoittamia pienvesikohteita. Metsälakia ei sovelleta asemakaava-alueilla lukuun ottamatta maa- ja metsätalouteen osoitettuja alueita.

Selvitysalueella ei ole Glamarsin vaahterametsän lisäksi muita kohteita, jotka täyttäisivät LAKU-kriteerit (Salminen & Aalto 2012) tai olisivat uhanalaisia luontotyyppejä (Raunio ym. 2008a, b).

Kasvilajistossa ei todettu uhanalaisia tai silmälläpidettäviä (Rassi ym. 2010) lajeja.

Arvokkaat luontokohteet

Glamarsin vaahterametsä (kuva 15). Söderkullan kartanon itäpuolella sijaitseva metsikkö on luontaisesti syntynyt ja merkittäviltä osin jaloista lehtipuista koostuva. Suojellun luontotyypin rajat on määritelty Uudenmaan ympäristökeskuksen (nyk. Uudenmaan ELY-keskus) päätöksellä 28.10.2002. Luontotyyppirajauksen pinta-ala on noin 4,3 hehtaaria.

Galamarsin vaahterametsä sijaitsee mäen rinteellä ja purojen varsilla. Iäkäs valtapuusto on kuusikkoa, mutta lisäksi tavataan mm. vaahteraa, haapaa, tuomea ja harmaaleppää sekä vuorijalavaa, saarnea ja pähkinäpensasta. Pensaskerros on monilajinen ja siihen kuuluvat lisäksi mm. taikinamarja, näsiä, korpipaatsama, lehtokuusama, punaherukat ja koiranheisi. Kenttäkerroksen kasvillisuus vaihtelee kasvillisuustyypin mukaan tuoreesta käenkaali–oravanmarjatyypistä kosteaan saniaislehtoon. Purovarsilla tavataan mm. kotkansiipeä, lehtotesmaa, hiirenporrasta ja lehtopalsamia (kuva 16). Lehdot ovat Suomessa uhanalaisia luontotyyppejä (Raunio ym. 2008a, b).

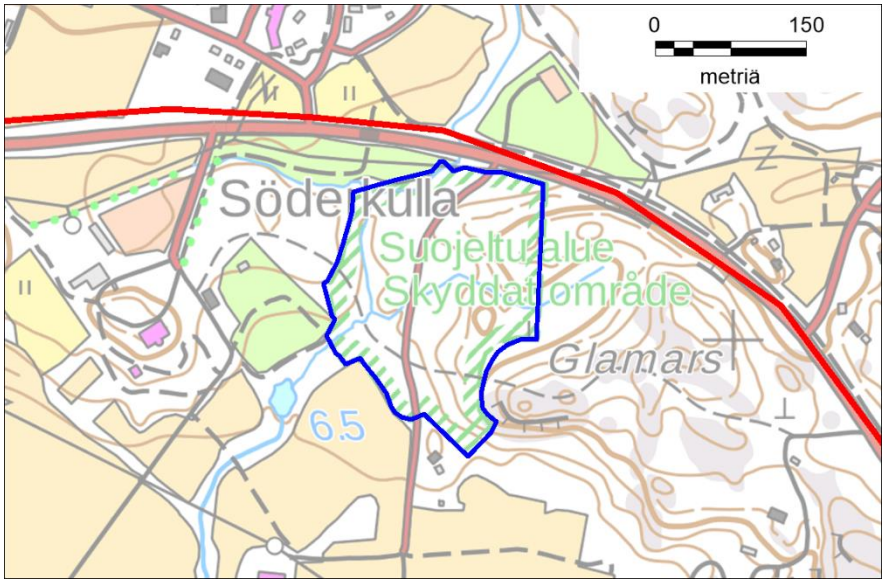

Kuva 15. Glamarsin vaahterametsän sijainti ja rajaus.

Kuva 16. Lehtopalsami kuuluu Glamarsin vaahterametsän kasvilajistoon.

METSO-kohteet

METSO on vuonna 2008 aloitettu Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma, jonka tavoitteena on pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen. Ohjelma jatkuu vuoteen 2025 asti ja se pohjautuu vapaaehtoiseen suojeluun. Metsänomistaja voi suojella metsäänsä joko määräaikaisesti tai pysyvästi. Valtio maksaa korvausta METSO-ohjelman mukaisesta suojelusta tai luonnonhoidosta.

METSO-ohjelman kohteet valitaan maastossa tehtävien inventointien perusteella. Pääpaino on metsän iässä, puustorakenteessa ja lahopuuston määrässä. Metsien lisäksi kohteisiin voi kuulua puustoisia soita ja avosoiden reunoja. Kohteiden valinnan kriteerit valmistuivat vuonna 2008 ja niitä tarkennettiin vuonna 2016 (Syrjänen ym. 2016).

Sipoon kunta on teettänyt omistamiltaan mailta METSO-inventoinnin vuonna 2011 (Luontotieto Keiron Oy 2012). Söderkullan kartanon alueella METSO-kriteerit täyttäväksi arvioitiin yksi kuvio Glamarsin alueella (kuva 17). Laajahko kuvio (472) on runsaslahopuustoista kangasmetsää, jonka kasvillisuus on tavanomaista tuoretta ja osin lehtomaista kangasta. Metsikköön rajautuu kaksi kuviota (468 ja 273), jotka täydentävät METSO-kohdetta suojavyöhykkeenä.

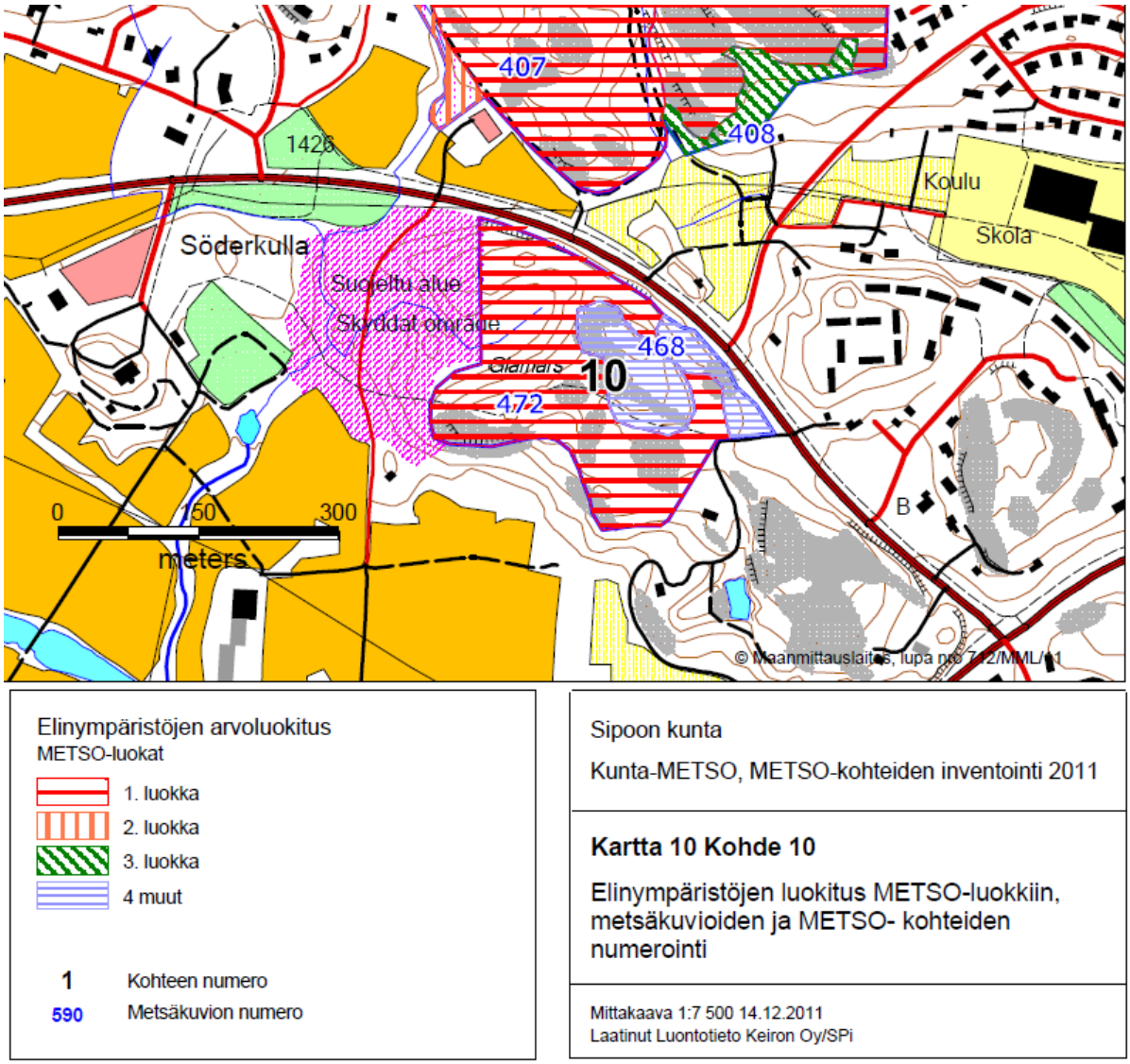

Kuva 17. Söderkullan kartanon alueen METSO-kohteet vuonna 2011 tehdyn inventoinnin (Luontotieto Keiron Oy 2012) perusteella. Punaisella vaakaviivoituksella merkitty kuvio 472 täyttää luokan I kohteen kriteerit. Kuviot 468 ja 473 (sininen vaakaviivoitus) ovat muita monimuotoisuuden kannalta merkittäviä alueita.

4 YHTEENVETO JA SUOSITUKSET

Söderkullan kartanon alueelta on tunnistettu aiemmissa selvityksissä yksi arvokas lehtoalue, joka on nykyisin suojeltu luontotyyppi (Glamarsin vaahterametsä). Kohde tulee merkitä asemakaavaan luonnonsuojelualueena. Lisäksi METSO-kohteiden selvityksessä on todettu yksi kuvio, joka täyttää ohjelman valintakriteerit. Tämän kohteen säilyttämistä luonnontilaisena suositellaan ja se voidaan osoittaa kaavassa esimerkiksi luo-alueena. Vuoden 2018 selvityksessä ei todettu muita arvokkaita luontokohteita.

Vuoden 2018 linnustoselvityksessä tehtiin havaintoja useista huomionarvoisista lajeista. Peltojen reunoilla ja kulttuuriympäristöissä esiintyvien lajien erityinen

huomioiminen asemakaavassa ei ole tarkoituksenmukaista johtuen ko. lajien statuksesta sekä siitä, että ne eivät useinkaan pesi samoilla alueilla vuodesta toiseen. Huomionarvoisten metsälajien elinmahdollisuudet voidaan turvata edellisessä kappaleessa esitettyä suositusta noudattamalla.

Liito-oravasta ja kirjoverkkoperhosesta ei tehty lainkaan havaintoja. Lepakoista tehtiin jonkin verran havaintoja, joiden perusteella rajattiin yksi luokan II lepakkoalue. Alue tulisi säilyttää mahdollisimman luonnontilaisena.

5 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Koskimies, P. & Väisänen, R. A: 1988: Maalintujen kartoituslaskentaohjeet. – Teoksessa: Koskimies, P. & Väisänen, R. A. (toim.): Linnustonseurannan havainnointiohjeet. 2. painos. – Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki, ss. 58–70.

Liukko, U.-M., Henttonen, H., Hanski, I. K., Kauhala, K., Kojola, I., Kyheröinen, E.-M. & Pitkänen, J. 2016: Suomen nisäkkäiden uhanalaisuus 2015. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 34 s.

Luontotieto Keiron Oy 2012: Kunta-METSO. METSO-kohteiden inventointi 2011. – Sipoon kunta.

Maa ja Vesi 2002: Söderkullan maisema- ja luontoselvitys. – Jaakko Pöyry Infra 11.1.2002.

Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017:1–278.

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010: Suomen lajien uhanalaisuus. Punainen kirja 2010. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 685 s.

Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008a: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 1. Tulokset ja arvioinnin perusteet. – Suomen ympäristö 8/2008:1–264.

Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008b: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 2. Luontotyyppien kuvaukset. – Suomen ympäristö 8/2008:1–572.

Salminen, J. & Aalto, S. 2012: Luonnonympäristöjen arvottamisen kriteeristö Uudellemaalle (LAKU). Loppuraportti. – Uudenmaan liiton julkaisuja E 119:1–53.

Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. – Suomen Ympäristö 742. Ympäristöministeriö. 113 s.

Solonen, T., Lehikoinen, A. & Lammi, E. (toim.) 2010: Uudenmaan linnusto. – Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa, Helsinki. 509 s.

Suomen Lepakkotieteellinen yhdistys 2012: Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry:n suositus lepakkokartoituksista luontokartoittajille, tilaajille ja viranomaisille. 7 s.

Syrjänen, K., Hakalisto, S., Mikkola, J., Musta, I., Nissinen, M., Savolainen, R., Seppälä, J., Seppälä, M., Siitonen, J. & Valkeapää, A. 2016: Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen. METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016–2025. – Ympäristöministeriön raportteja 17/2016:1–75.

Söderman, T. 2003: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi – kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. – Ympäristöopas 109:1–196.

Tiainen, J., Mikkola-Roos, M., Below, A., Jukarainen, A., Lehikoinen, A., Lehtiniemi, T., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Sirkiä, P. & Valkama, J. 2016: Suomen lintujen uhanalaisuus 2015. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 49 s.

Valkama, J., Vepsäläinen, V. & Lehikoinen, A. 2011: Suomen III Lintuatlas. – Luonnontieteellinen keskusmuseo ja ympäristöministeriö, Helsinki. – Verkko-osoitteessa <http://atlas3. lintuatlas.fi>.

Vauhkonen, M. 2016a: Sibbesborgin osayleiskaava. Luontoselvitysten täydennys: viitasammakko. – Ympäristösuunnittelu Enviro Oy. 3 s.

Vauhkonen, M. 2016b: Sibbesborgin osayleiskaava. Luontoselvitysten täydennys: pesimälinnusto. – Ympäristösuunnittelu Enviro Oy. 5 s.